УДК 070.3(477) «1950»

Григорій Рудий,
д-р іст. наук, провід. наук. співроб.,
Інститут історії України НАН України

ГАЗЕТНА ПЕРІОДИКА УРСР 1950-х РОКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ, КОНТЕНТ

У статті радянська українська газетна періодика розглядається як масове історичне джерело дослідження суспільно-політичного, економічного і культурного життя УРСР (1950-і роки). Досліджено загальні тенденції функціонування періодики УРСР 1950-х років, розкрито тематику й зміст матеріалів газетних видань.

Ключові слова: радянська українська періодика, газети, суспільно-політичне, економічне і культурне життя УРСР.

Нині активно формується інформаційне суспільство, запроваджуються нові електронні технології, створюються цифрові ресурси. У цьому контексті актуальною і важливою проблемою історичної науки є необхідність осмислення ролі і місця преси, зокрема газетної періодики УРСР 1950-х років, трансформування її соціальних функцій у радянському суспільстві.

Зазначена тема виконувалася в рамках створення нової національної бібліографії, складовою якої є зібрання і опрацювання знань про українські газетні періодичні видання 1950-х років.

Мета і завдання статті полягали в тому, щоб на підставі джерелознавчого аналізу періодики зазначеного періоду з'ясувати основні аспекти формування і діяльності періодичних видань, їхню редакційну політику, особливості функціонування друкованого слова в умовах десталінізації, розкрити основну тематику видань.

Окремі аспекти теми досліджували М. Варшавчик, В. Владимиров, Ю. Ганжуров, І. Михайлина. Зокрема, Ю. Ганжуров у своїй монографії «Чорно-біла "відлига" у дзеркалі преси: газетні публікації як джерело вивчення політичної системи України (1956–1964 рр.)», яка вийшла друком у 1999 р., висвітлює газетні публікації як джерело

вивчення політичної системи України у посталінський період. Спеціальних праць, які б розглядали газетну періодику УРСР 1950-х років як об'єкт дослідження суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя України, немає.

Після смерті 5 березня 1953 р. Й. Сталіна розгорнулися суперечливі та непослідовні спроби трансформації сталінських суспільно-політичних структур під гаслом десталінізації. Важливі зміни відбулися і в УРСР. Дещо уповільнився процес русифікації, зростала роль українського чинника в усіх сферах суспільно-політичного та культурного життя УРСР. Істотні зміни відбулися в діяльності засобів масової інформації. Кількість періодичних видань постійно збільшувалася, удосконалювався їхній профіль. За 1950–1958 рр. кількість назв газет в Україні зросла з 1192 до 3392 [1, с. 363]. Зокрема, у 1958 р. в УРСР видавалося 1318 республіканських, обласних, районних, міських та фабрично-заводських і вузівських газет разовим тиражем 7 млн примірників. Серед них 13 республіканських газет, 44 обласних, 33 міських і 757 районних газет. Окремо треба виділити багатотиражні газети, які видавалися на фабриках, заводах, великих будовах, на шахтах, у вузах і були органами робітничих і студентських колективів. У 1957 р. в УРСР виходило 463 багатотиражки [2]. Крім того, почали виходити 2150 друкованих газет колгоспів і радгоспів з разовим тиражем 1,3 млн примірників [3].

Кількісно-мовний аналіз газетної періодики зазначеного періоду показує, що більшість газет видавалися українською мовою. Так, у 1956 р. в Україні видавалося 1273 назви газетних видань, з них 973 українською і 286 російською мовами [4, с. 892]. Водночас у республіці масово поширювалися всесоюзні періодичні видання. Також для представників інших національностей, які мешкали в УРСР, видавалися газети російською та молдавською мовами, окремі газети дублювалися на угорську, румунську та болгарську мови. Наприкінці 1950-х років в Україні вийшов друком ряд часописів соціогуманітарного напряму. Серед них журнали «Український історичний журнал», «Радянське літературознавство», «Народна творчість та етнографія», «Економіка Радянської України», «Радянська право». Окремо виділимо велику групу київських газетних видань. Крім 13 республіканських газет у Києві видавалися дві обласні, одна міська і 26 багатотиражних друкованих органів.

У столиці УРСР випускалися «Зірка», «Колгоспник України», «Літературна Україна», «Молода Україна», «Радянська Україна», «Радянська освіта», «Рабочая газета», «Радянська культура», «Радянське мистецтво», «Київська правда», «Київський комсомолець», «Вечірній Київ», «Арсеналець», «Машинобудівник» та ін.

Переважна більшість газет УРСР – це органи партійних комітетів (від ЦК КПУ до фабрично-заводських первинних партійних організацій включно). Тиражі газет в основному розповсюджувалися на тій території, на яку поширювалося керівництво партійного комітету. Українські друковані органи охоплювали всі регіони України. Слід сказати, що проблеми розвитку газетної періодики в Україні розв'язувалися в нерозривному зв'язку із завданнями політичного, соціально-економічного, культурного розвитку тогочасного радянського суспільства. Найважливішою ідеологічною справою партійних органів був контроль за діяльністю преси, керівництво нею. Так, у 1958 р. ЦК КПРС ухвалив Постанову «Про серйозні недоліки в змісті журналу "Огонек"». Згідно з Постановою головним завданням редакції і журналу «Огонек» було всебічне висвітлення життя СРСР і важливих міжнародних подій, всі матеріали мали бути політично гострими, актуальними, в яскравій формі відображати успіхи внутрішньої та зовнішньої політики комуністичної партії, пафос комуністичного будівництва. Ці компартійні настанови були обов'язковими не тільки для зазначеного часопису, але й для всіх радянських журналів і газет. Також не залишалися поза ідеологічним впливом партійних комітетів рукописні стінні газети, які випускалися в колгоспах і машинно-тракторних станціях. Тема діяльності цих газет була постійною в радянській пресі. Перед цими виданнями ставилося завдання обов'язково висвітлювати діяльність колгоспних і фабрично-заводських партійних і комсомольських організацій [5, 6, 7]. Низова преса мала бути інструментом радянського ідеологічного впливу на маси. Газети мали інформувати колгоспників, робітників, державних працівників про партійні рішення та пропагувати виробничі досягнення. Стінна періодика також мала активно брати участь у виборчих кампаніях [8], бути бойовим помічником парторганізацій у пропаганді та організації соціалістичного будівництва [9].

На допомогу редакційним колегіям стінних газет обласні і районні періодичні видання на своїх шпальтах регулярно друкували методичні

рекомендації, в яких подавалися поради як робсількори мали висвітлювати суспільно-політичне життя, економічний та культурний розвиток СРСР, популяризувати передовий досвід, творчі починання, що народжувалися на заводах, фабриках, шахтах, у колгоспах і радгоспах [10, 11, 12, 13, 14, 15].

На шпальтах обласних і районних газет можна знайти публікації про випуск пропагандистської літератури з досвіду сількорівського руху. Вийшла, зокрема в харківському обласному видавництві брошура О. Корабельщикова «Щоденна стінна газета», в якій розповідалося про досвід Сахновищиської районної партійної організації в керівництві стінними газетами колгоспів, радгоспів і машинно-тракторних станцій [16]. У пресі вичерпно розповідається про досвід партійного керівництва стінною пресою у Вінницькому державному педагогічному інституті імені М. Островського [17].

Значне місце в періодиці посіли матеріали про незадовільну роботу багатьох стінних газет у колгоспах, радгоспах, на підприємствах. Так, повідомлялося про занепад загальнозаводської стіннівки київського заводу «Червоний екскаватор» [18], стінних видань автотранспортної контори «Автомобіль» [19], Калмазівської МТС «За кермом» [20], колгоспу імені Сталіна [21].

Особливу увагу українська преса приділила розвиткові масових багатотиражних газет. Популярними в робітничих колективах були газета Харківського тракторного заводу «Темп», багатотиражка Каховської гідроелектростанції, київські газети «Арсеналець», «Дарницький вагоноремонтник», «Медичні кадри» та багато інших друкованих органів низової преси.

Так само у газетній періодиці широко висвітлювалася робота по заснуванню друкованих багатотиражних газет. Підготовлені колгоспною редколегією матеріали набиралися і друкувалися в районних друкарнях і мешканці села почали безплатно отримувати газету з своїми колгоспними новинами. У 1957 р. в Україні почали видаватися вже понад 1550 таких газет, разовий тираж яких становив понад 900 тис. примірників [22].

Тогочасна періодика велику увагу приділяла огляду матеріалів зазначених видань. Серед них інформація про активну діяльність багатотиражки колгоспу імені Калініна Фастівського району Київської області [16]. У післясталінський період значне місце відводилося на сторінках періодичних

видань питанням організаторської роботи по залученню до участі в пресі робітничих і селянських кореспондентів. Зокрема, повідомлялося, що протягом 1957 р. до редакції лише обласних, міських і районних газет надійшло понад 1 млн 200 тис. листів [17].

Редакції газет разом з партійними комітетами почали проводити наради й конференції робсількорів, семінари редакторів і членів редколегій багатотиражних та стінних газет, організовувати масові рейди, громадські огляди. У 1958 р. обласні наради й конференції робсількорів відбулися в Запоріжжі, Львові, Полтаві, Сімферополі, Тернополі, Черкасах, Хмельницькому, Рівне. Велику увагу приділяли розвитку робсількорівського руху у Донецькій, Дніпропетровській, Київській, Луганській областях. Так, друковані та стінні газети Дніпропетровської області об'єднували навколо себе 100 тис. робсількорів. У Миколаївській області виходило понад 100 багатотиражних і тисячі стінних газет.

У радянській періодиці наголошувалося, що почесний обов'язок кожної редакції постійно розширювати мережу позаштатних кореспондентів серед робітників, колгоспників, інтелігенції, правильно їх орієнтувати, працювати з ними, вчити журналістської майстерності. Також підкреслювалося, що робсількори, будучи виразниками громадської думки мають допомагати газетам знаходити і щоденно підносити на сторінках періодичних видань найважливіші питання радянського господарського та культурного будівництва, мобілізовувати трудящих на виконання партійних настанов [25].

На сторінках преси чимало місця займають публікації, де автори, а це насамперед партійні працівники, закликали журналістів, робсількорів, щоб вони на конкретних прикладах показували як використовуються досягнення науки і досвід передовиків промислового і сільськогосподарського виробництва, за рахунок чого те чи інше підприємство або колгосп досягають вагомих показників [26].

З огляду на те, пропонувалося подбати, щоб у газетних статтях конкретний досвід не ховався за зливою цифр і звітних даних, не губився серед загальних і всім відомих міркувань. При цьому журналісти повинні були не лише глибоко, але й швидко та оперативно узагальнювати досвід новаторів, завжди прагнути організувати і дати такий матеріал обов'язково в газеті [27]. Привертають увагу як у центральній, так і місцевій пресі матеріали щодо покращення змісту та привабливості

багатьох газет. Слід відзначити, що більшість газет, особливо міських і районних, впадали в крайність: часто весь номер заповнювався кореспонденціями з виробничої тематики. На їх сторінках навіть була відсутня рубрика «Листи читачів», не друкувалася інформація з місцевого життя [28].

Отже, як показує аналіз, багато газет, у першу чергу районної ланки, не мали свого обличчя, творчого почерку. На перешкоді до глибокого та високопрофесійного висвітлення журналістських тем стало надмірне захоплення багатьма редакціями газет розворотами і тематичними сторінками. Такі розвороти та сторінки витіснили в багатьох періодичних виданнях оригінальні нариси, цікаві дописи, фейлетони, інформаційні повідомлення. Це пояснюється тим, що партійні органи оцінювали свої газети не за якістю матеріалів, не за силою їхнього впливу на читача, а за кількістю так званих ударних розворотів і сторінок на політичну та економічну теми. Тому, незважаючи на особливості регіонів, де вони видавалися, значна кількість газет були дуже схожі одна на одну як за формою, так за і подачею матеріалів. Крім того, у багатьох періодичних виданнях була поширена практика, коли їхні працівники самі писали статті, дописи та кореспонденції за позаштатних авторів. Це породжувало шаблон, формалізм, штамп у висвітленні подій і явищ тогочасного життя.

Як показує аналіз тематичного обсягу газетних матеріалів, найбільшу площу сторінок періодичних видань займали публікації, які віддзеркалювали проблеми політичного та соціально-економічного розвитку СРСР і УРСР. У загальному потоці суспільно-політичної та соціально-економічної інформації важливе місце відводилося питанням соціалістичного змагання і пропаганди передового досвіду. У газетах часто вміщувалися кореспонденції під характерними назвами «До нових успіхів соціалістичного змагання», «Досвід передовиків – всім колгоспникам», «Буде 500 центнерів буряків з гектара» [29], «Підвищити рівень керівництва соціалістичним змаганням» [30], «Передовий досвід усім робітникам» [31], «Здамо комсомольські шахти до 40-річчя УРСР» [32], «Наздоженемо Америку» [33]. У цих публікаціях переважають загальні міркування, одноманітні форми подачі матеріалів, є повтори, штампи, кампанійський підхід.

З огляду на те, у пресі зазначалося, треба щоб працівники, республіканських, обласних, міських, районних газет, робсількорівських

серйозно взялися за вивчення питань господарського і культурного будівництва своєї області, міста, району, фабрики, заводу, колгоспу, радгоспу. Це допоможе радянській пресі вести пропаганду досягнень економіки не взагалі, а конкретно і тим самим значно посилити її роль у боротьбі за виконання планів у галузі промисловості і сільського господарства [34]. Однією з провідних тем у тогочасній періодиці було виховання трудящих у дусі радянського патріотизму, пропаганда ідей дружби народів, пролетарського інтернаціоналізму, боротьба з буржуазною ідеологією. Згідно з настановами компартійних органів редакції газет регулярно вміщували матеріали про історичний шлях КПРС, морально-політичну єдність радянського суспільства, успіхи країн народної демократії, з критикою буржуазного способу життя, готували рецензії на книги суспільно-політичної тематики.

На сторінках періодичних видань, особливо Західної України, чимало місця займають публікації з критикою українського буржуазного націоналізму, матеріали з антирелігійної пропаганди. Типовими серед них є публікації в пресі П. Пономаренка «Гнівний викривач українського буржуазного націоналізму (до 50-річчя з дня смерті П. А. Грабовського)» [35], О. Мороза «Іван Франко – борець проти українського буржуазного націоналізму» [36], І. Крип'якевича «Буржуазні націоналісти – фальсифікатори історії України» [37], І. Симоненка «Зрадницькі дії українських буржуазних націоналістів на Закарпатті в період 1918–1944 рр.» [38].

Зокрема в статті О. Єременка в газеті «Молодь України» (Київ) твердилося, що на гроші німецьких імперіалістів у Західній Україні була створена фашистська організація ОУН на чолі з петлюрівським бандитом, міжнародним шпигуном Коновальцем, а потім мерзенним вигодованцем гестапо, поповичем Бандерою» [39]. Газети брали активну участь у пропаганді радянського способу життя, у формуванні нової історичної спільності (радянського народу).

Митці, діяльність яких не відповідала настановам генеральної лінії компартії, піддавалися жорсткій критиці. Зокрема, в одній з рецензій на збірку віршів «Весняний цвіт» В. Сосюри писалося: «у збірці немає сюжетних віршів, в яких би яскраво змальовувався образ радянської людини, розкривалися риси її комуністичного характеру, відтворювалися конкретні події сучасності, здійснення сталінського плану перетворення природи, спорудження великих будов комунізму». Крім того,

відзначалося, що автор, не включив до збірки поезії, спрямовані проти українського буржуазного націоналізму [40].

Особливої уваги газетна періодика того часу надавала висвітленню атеїстичної роботи серед населення у зв'язку з ухваленими постановами ЦК КПРС «Про значні недоліки в науково-атеїстичній пропаганді і заходи її поліпшення», «Про помилки у проведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення». Згідно з постановами боротьба з релігійними забобонами мала розглядатися як ідеологічна боротьба наукового, матеріалістичного світогляду проти релігійного. Партійні комітети повинні були розгорнути атеїстичну пропаганду серед трудящих.

З огляду на те, республіканські та місцеві газети широко висвітлювали практику організаційної та агітаційно-пропагандистської антирелігійної роботи партійних організацій, систематично публікували статті й консультації з атеїстичної тематики на допомогу агітаторам і пропагандистам. Серед тем радянських видань значного поширення набули пропаганда природничих знань, роз'яснення з матеріалістичних позицій питань будови Всесвіту, Землі [41], походження і суть релігійних свят і обрядів [42] та їх шкідливість [43], атеїстичне виховання молоді [44] тощо.

Тогочасна газетна періодика містила також статті і кореспонденції про роль класичної української літератури [45, 46, 47], радянської літератури у викритті реакційної суті релігії і шкоди, яку вона завдавала комуністичному світогляду. Типовою є стаття О. Дея «Замітки про творчість молодих львівських поетів» у львівській газеті «Вільна Україна», в якій, зокрема, зазначалося, що в циклі віршів молодого львівського поета Д. Павличка викривалася «мерзенна антинародна політика й ідеологія Ватикану» [48]. Авторами таких публікацій були літературознавці та науковці.

Особливо широко висвітлювалося в періодиці святкування 300-річчя Переяславської ради. Найбільше публікацій з цієї теми, понад 70%, було надруковано в пресі в 1954 р. Тогочасні публікації на тему «300-річчя "возз'єднання" України з Росією» можна умовно поділити на кілька груп джерел:

– матеріали, які стосуються публікацій та коментування рішень державних органів з цього питання;

– публікації, які віддзеркалюють хід урочистостей, проведення урочистих зборів, виставок і концертів, конкурсів та фестивалів;

– матеріали, які відбивають питання українсько-російської дружби в історичному контексті.

Зокрема наголошувалося, що першорядним і найважливішим завданням радянської преси має бути пропаганда ідеї дружби народів [49].

В українській пресі опубліковано «Тези про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654–1954 рр.)», схвалені ЦК КПРС, з нагоди ювілею.

Згідно з основними положеннями тез російський, український та білоруський народи походять від єдиного кореня давньоруської народності, яка створила давньоруську державу – Київську Русь, борючись за національне визволення український народ прагнув до возз'єднання з російським народом. Переяславська рада – акт возз'єднання України з Росією, що мало величезне прогресивне значення для дальшого політичного, економічного та культурного розвитку українського і російського народів. У результаті їхньої спільної революційної боротьби була створена УРСР – дійсно вільна, суверенна національна держава [50]. Як у центральній, так і в місцевій пресі широко висвітлювалися державні ювілейні заходи. Вичерпними є кореспонденції про проведення в 1954 р. в Києві ювілейної сесії Верховної Ради Української РСР, ювілейної сесії Верховної Ради РРФСР в Москві, проведення в Україні Декади російської літератури й мистецтва, ювілейного пленуму Спілки радянських письменників України з нагоди 300-річчя возз'єднання України з Росією. У цей час у пресі були надруковані інформаційні повідомлення про перейменування Кам'янець-Подільської області на Хмельницьку, м. Проскурів у м. Хмельницький на честь 300-річчя Переяславської ради.

Тогочасна газетна періодика містила також чимало публікацій партійних, громадських, культурних, діячів, науковців УРСР про роль і місце цієї знаменної події в житті українського народу. Велика увага в цих публікаціях приділялася російському народу як народу – державотворцю СРСР. Росіяни подавалися в Україні як носії великої історичної місії на всіх етапах створення і розвитку радянської держави, цементуючою силою дружби народів СРСР [51]. У пресі постійно підкреслювалася роль російського народу як «старшого брата», вищість російської

культури, вдячність українського народу російському за допомогу у національному визволенні. Тож відповідно Переяславська рада, входження України до складу Росії оцінювалися як акт прогресивний. Саме так, у тісному зв'язку з історією російського, білоруського та інших народів висвітлювалася історія України в газетній періодиці напередодні і в дні святкування 300-річчя возз'єднання. Тема нерозривної єдності росіян і українців та їх історії порушувалася, зокрема, у газетних публікаціях К. Стецюка «Історична дружба українського і російського народу» [52], І. Писука «За щастя народне» [53], М. Смішка «Віковічна дружба українського і російського братніх народів» [54], Ю. Смолича «Велике єднання» [55], Г. Островського «Спільним шляхом» [56], О. Килимника «Навіки разом з російським народом» [57], П. Третяка «Народи-брати» [58], О. Лоли «Спільна боротьба російського і українського народів у роки першої народної революції в Росії» [59].

Доволі характерним для тогочасної радянської преси стало твердження про те, що приєднання України до Росії – велика прогресивна подія в історії українського народу і мала велике історичне значення для дальшого політичного, соціально-економічного та культурного розвитку українського та російського народів [60].

Поряд з цим у газетах чимало місця відводилося матеріалам, в яких критикувалося «неправильне» трактування вузлових питань історії України, зокрема українську революцію 1917–1920 рр. названо контрреволюцією, а її діячів – найлютішими ворогами українського народу, агентами американо-англійського імперіалізму [61].

Авторами цих публікацій були партійні працівники і викладачі суспільних дисциплін у вищих навчальних закладах. На підставі аналізу можна твердити, що при висвітленні теми 300-річчя возз'єднаними України з Росією переважають статті та кореспонденції. У більшості з них пропагувалися засади радянської концепції історичного розвитку України й українсько-російських відносин. Приєднання України до Росії в 1654 р. трактувалося як торжество історичної справедливості і мало велике прогресивне значення для розвитку української економіки, освіти, науки і культури.

Тогочасна періодика містить окрему групу публікацій з питання передачі Кримської області до складу УРСР. У пресі опубліковані Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про передачу Кримської області

із складу РРФСР до складу УРСР», Закон СРСР «Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу Української РСР».

Значне місце на сторінках радянської періодики відведено проблемам української класичної літератури. Тогочасна періодика доволі часто вміщувала літературознавчі статті про життя і творчість класиків української літератури – І. Котляревського, Т. Шевченка, Марка Вовчка, С. Руданського, І. Нечуя-Левицького, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, П. Грабовського, І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, О. Кобилянської. Автори цих публікацій відомі радянські письменники та літературознавці намагалися з радянських позицій висвітлювати роль і місце класиків української літератури в утвердженні комуністичної ідеології й моралі, радянської культури, в боротьбі з українським буржуазним націоналізмом, релігією. У зв'язку з цим особливо активно на сторінках періодичних видань популяризувалися з погляду радянської ідеології життя і творчість Т. Шевченка.

Під характерними назвами «Великий образ поета-борця», «Натхненний образ великого Кобзаря», «Великий український поет-революціонер» газети вміщували матеріали, що в підсумку мали привернути увагу до значущості творчості Т. Шевченка як співця пролетаріату, провісника соціалістичного ладу в Радянській Україні.

Широкого резонансу в газетних публікаціях набула тема про І. Франка як борця з українським буржуазним націоналізмом, Ватиканом, поборника дружби з великим російським народом, П. Грабовського як полум'яного революціонера і викривача українського буржуазного націоналізму, С. Руданського як непримиренного борця проти релігії, М. Старицького як поборника дружби українського та російського народів, В. Стефаника як співця знедоленого галицького села. Найбільшого поширення на сторінках партійно-радянської періодики мали тогочасна проза і поезія. Друкувалися прозові та поетичні твори О. Корнійчука, П. Тичини, В. Сосюри, С. Олійника, О. Гончара, М. Стельмаха, М. Рильського, А. Малишка.

Радянська періодика регулярно пропагувала літературну творчість молодих початківців, роботу літературних студій, гуртків, що стояли на платформі радянської літератури. Часто з'являлися критичні огляди-рецензії на твори українських письменників. Зокрема, у рецензії на роман І. Вільде «Повнолітні діти», виданий в 1952 р. у Львові,

зазначалося, що істотним недоліком цього твору є те, що в ньому не показано впливу Жовтневої революції і СРСР на прогресивну молодь Буковини [62]. Об'єктом нападок були твори Г. Тютюнника, П. Усенка, В. Сосюри, С. Крижанівського, Л. Первомайського, П. Воронька та ін.

Загалом у газетних публікаціях того часу доволі вичерпно висвітлювався розвиток української радянської літератури і, на наш погляд, вони становлять певний інтерес як для літературознавців, так і джерелознавців, які вивчають цей період історії літератури.

Отже, як показує аналіз, в умовах радянського інформаційного суспільства масова українська газетна періодика 1950 рр. з інструмента інформаційного впливу на громадську думку перетворилася на інструмент цілеспрямованого її формування. Періодичні видання продукували і розповсюджували інформацію – знання, норми, цінності, які будувалися на комуністичній ідеології і мали на меті формувати радянську громадську думку. Тогочасна періодика істотно впливала на різні аспекти суспільно-політичного, економічного та культурного життя суспільства. На сторінках газетних видань переважно друкувалися матеріали на суспільно-політичну і виробничу тематику. Також провідними темами в тогочасній періодиці було виховання трудящих у дусі радянського патріотизму, пропаганда ідей дружби народів СРСР, пролетарського інтернаціоналізму, науково-атеїстична пропаганда, боротьба з буржуазною ідеологією, популяризація досягнень природничих і технічних наук. Особливо широко висвітлювалися в періодичних виданнях заходи з підготовки і святкування 300-річчя Переяславської ради.

В умовах «холодної війни» багато газетних матеріалів, насамперед з питань зовнішньої політики СРСР, апелювали до свідомості читачів за допомогою спрощення складних реалій внутрішнього і міжнародного життя СРСР, використовуючи всім зрозумілі категорії і стереотипи – «свій» – «чужий», «ворог» – «друг», «негативний капіталізм» – «позитивний соціалізм», «реакційна буржуазна ідеологія» – «прогресивна соціалістична ідеологія» та ін.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів теми. Подальшого вивчення у контексті преси України 1950-х років. потребують питання щодо запровадження української мови в початковій, середній, вищій школі, в державних установах, у галузі науки, закладах культури.

Необхідно також проаналізувати розвиток української книжки, україномовних газет і журналів.

Література

1. Історія Української РСР. – Київ, 1979. – Т. 8. – Кн. 1. – С. 363.

2. *Суярко Л.* Преса Радянської України / Л. Суярко // Радянська культура. – Київ, 1957. – 5 трав.

3. *Хворостяний М.* Слово великої правди / М. Хворостяний // Радянська Україна. – Київ, 1958. – 5 трав.

4. Україна: політична історія XX – початок XXI ст. / редрада : В. М. Литвин (голова) та ін. ; редкол.: В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. – Київ : Парламентське вид-во, 2007. – С. 892.

5. Наша радянська преса // Колгоспна правда. – Славута, 1955. – 5 трав.

6. *Гончарук М.* Парторганізація і стінгазета / М. Гончарук // Колгоспна правда. – Славута, 1955. – 4 верес.

7. *Задорожний М.* Піднести роль стінгазет установ / М. Задорожний // Колгоспна правда. – Славута, 1955. – 30 верес.

8. Завдання стінних газет до виборів // Зоря комунізму. – Чернівці (Вінницької області), 1955. – 16 січ.

9. Огляд стінгазети // Колгоспна правда. – 1953. – 9 трав.

10. *Тищенко В.* На допомогу робсількорам і редколегіям стінних та багатотиражних газет / В. Тищенко // Прапор комунізму. – Черкаси, 1958. – 6 черв.

11. Бойові загони робсількорів і редколегії стінних газет на жнивах // Прапор комунізму. – 1955. – 13 лип.

12. Почесні завдання колгоспних стінних газет // Ленінським шляхом. – Полтава, 1951. – 4 січ.

13. Питання соціалістичного змагання в стінній газеті // Колгоспна праця. – Вільшанка, 1952. – 12 черв.

14. Бойові завдання багатотиражних і стінних газет // Більшовик Валківщини. – Валки, 1959. – 27 лют.

15. *Логінов Н.* Завдання стінних газет / Н. Логінов // Більшовик Валківщини. – Валки, 1952. – 3 квіт.

16. *Петренко Я.* Щоденна стінна газета / Я. Петренко // Колективіст Очаківщини. – Очаків, 1956. – 17 жовт.

17. *Юхимович В.* Стінна преса учбового закладу / В. Юхимович // Вінницька правда. – Вінниця, 1953. – 10 жовт.

18. *Дитрянов В.* Партбюро не керує стінними газетами / В. Дитрянов // Вечірній Київ. – Київ, 1952. – 15 серп.

19. *Томков П.* Стінгазета, що відстала від життя / П. Томков // Прапор комунізму. – 1951. – 20 лип.

20. Стінгазета Калмазівської МТС «За кермом» // Колективна праця. – Вільшанка, 1955. – 29 груд.

21. Чому стінна газета виходить нерегулярно // Прапор комунізму. – 1956. – 29 черв.

22. *Суярко Л.* Преса Радянської України / Л. Суярко // Радянська культура. – 1957. – 5 трав.

23. *Семчик В.* Багатотиражка / В. Семчик // Перемога. – Фастів, 1957. – 5 трав.

24. *Хворостяний М.* Слово великої правди / М. Хворостяний // Радянська Україна. – 1958. – 5 трав.

25. Стінні газети – велика сила // Комунар. – Балта, 1955. – 11 трав.

26. *Білас С.* Робсількори – душа газети / С. Білас // Вільна України. – Львів, 1959. – 2 жовт.

27. *Алексєєв Л.* Місце журналіста – на головних магістралях життя / Л. Алексєєв // Радянська Україна. – 1959. – 8 груд.

28. Робити цікавим і змістовним кожний номер газети // Вінницька правда. – 1957. – 7 трав.

29. Вільна праця. – Обухів, 1951. – 7 січ.

30. Прапор комунізму. – 1951. – 10 серп.

31. Прапор комунізму. – 1951. – 15 серп.

32. Молодь України. – Київ, 1957. – 4 груд.

33. Колгоспна правда. – Чернівці (Вінницької області), 1957. – 11 черв.

34. *Хворостяний М.* Слово великої правди / М. Хворостяний // Радянська Україна. – 1958. – 5 трав.

35. *Пономаренко П.* Гнівний викривач українського буржуазного націоналізму / П. Пономаренко // Закарпатська правда. – Ужгород, 1952. – 11 груд.

36. *Мороз О.* Іван Франко – борець проти українського буржуазного націоналізму / О. Мороз // Закарпатська правда. – Ужгород, 1952. – 19 трав.

37. *Крип'якевич І.* Буржуазні націоналісти – фальсифікатори історії України / І. Крип'якевич // Вільна Україна. – 1958. – 9 січ.

38. *Симоненко І.* Зрадницькі дії українських буржуазних націоналістів на Закарпатті в період 1918–1944 рр. / І. Симоненко // Вільна Україна. – 1953. – 29 січ.

39. *Єрмоленко О.* Українські буржуазні націоналісти – найманці міжнародного імперіалізму / О. Єрмоленко // Молодь України. – 1952. – 16 трав.

40. *Іванов П.* Про збірку віршів В. Сосюри «Весняний цвіт» / П. Іванов, О. Срібрянець, М. Шибин // Молодь України. – 1952. – 27 листоп.

41. *Косигін Ю.* Геологія викриває релігійні легенди / Ю. Косигін // Колгоспне село. – Кролевець, 1956. – 19 лип.

42. *Бистров В.* Походження і суть релігійних свят і обрядів / В. Бистров // Колгоспне слово. – Кагарлик, 1958. – 19 січ., 22 січ.

43. *Амосов М.* Про шкідливість релігійних свят / М. Амосов // Колгоспне слово. – Кагарлик, 1955. – 15 верес.

44. *Чардаров С.* Атеїстичне виховання учнів / С. Чардаров // Вільна Україна. – 1954. – 1 груд.

45. *Головаха І.* Класики української літератури в боротьбі проти релігії / І. Головаха // Закарпатська правда. – 1954. – 10 верес.

46. *Вікторов Л.* Борець проти релігії (до 125-річчя з дня народження С. Руданського) / Л. Вікторов // Вільна Україна. – 1958. – 26 груд.

47. *Кияшко І.* Іван Франко – борець проти Ватікану / І. Кияшко // Закарпатська правда. – 1952. – 16 листоп.

48. *Дей О.* Замітки про творчість молодих львівських поетів / О. Дей // Вільна Україна. – 1954. – 4 лют.

49. Першорядне і найважливіше завдання преси // Радянська Україна. – 1953. – 14 січ.

50. Тези про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654–1954), схвалені ЦК КПРС // Вечірній Київ. – 1954. – 12 січ.

51. Великий російський народ – цементуюча сила дружби народів СРСР // Деснянська правда. – Чернігів, 1954. – 2 квіт.

52. *Стецюк К.* Історична дружба українського і російського народів / К. Стецюк // Закарпатська правда. – 1952. – 12 лют.

53. *Писук І.* За щастя народне / І. Писук // Вільна Україна. – 1954. – 18 січ.

54. *Смішко М.* Віковічна дружба українського і російського братніх народів / М. Смішко // Вільна Україна. – 1951. – 22 листоп.

55. *Смолич Ю.* Велике єднання / Ю. Смолич // Закарпатська правда. – 1954. – 17 січ.

56. *Островський Г.* Спільним шляхом / Г. Островський // Вільна Україна. – 1953. – 20 груд.

57. *Килимник О.* Навіки разом з російським народом / О. Килимник // Вечірній Київ. – 1954. – 4 січ.

58. *Третяко П.* Народи-брати / П. Третяко // Радянська Україна. – 1954. – 7 квіт.

59. *Лола О.* Спільна боротьба російського і українського народів у роки першої народної революції в Росії / О. Лола // Радянська Україна. – 1955. – 9 черв.

60. *Ярошенко А.* Приєднання України до Росії – велика прогресивна подія в історії українського народу / А. Ярошенко // Деснянська правда. – 1951. – 6 жовт.

61. Українські буржуазні націоналісти // Закарпатська правда. – 1952. – 5 черв.

62. *Крукович Є.* Про новий роман Ірини Вільде / Є. Крукович // Вільна Україна. – 1953. – 22 серп.

References

1. Istoriia Ukrainskoi RSR [History of the Ukrainian Soviet Socialist Republic] (1979). Vol. 8, book 1. Kiev [in Ukrainian].

2. Suiarko, L. (1957). Presa Radianskoi Ukrainy [Press of the Soviet Ukraine]. *Radianska kultura – Soviet Culture,* May 5 [in Ukrainian].

3. Khvorostianyi, M. (1958). Slovo velykoi pravdy [Word of the big truth]. *Radianska Ukraina – Soviet Ukraine,* May 5 [in Ukrainian].

4. Ukraina: politychna istoriia XX – pochatok XXI st [Ukraine: politicalhistoryXX – thebeginningofthe 21 stcentury] (2007). Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].

5. Nasha radianska presa [Our Soviet press] (1955). *Kolhospna Pravda – Collective-Farm Truth,* May 5. Slavuta [in Ukrainian].

6. Goncharuk, M. (1955). Partorhanizatsiia i stinhazeta [Party organization and wall newspaper]. *Kolhospna Pravda – Collective-Farm Truth,* September 4. Slavuta [in Ukrainian].

7. Zadorozhnyi, M. (1955). Pidnesty rol stinhazet ustanov [To raise the role of wall newspapers of institutions]. *Kolhospna Pravda – Collective-Farm Truth,* September 30. Slavuta [in Ukrainian].

8. Zavdannia stinnykh hazet do vyboriv [Task of wall newspapers before elections] (1955). *Zoria komunizmu – Communism Dawn,* January 16. Chernivtsi [in Ukrainian].

9. Ohliad stinhazety [Review of the wall newspaper] (1953). *Kolhospna Pravda – Collective-farm truth,* May 9 [in Ukrainian].

10. Tyshchenko, V. (1958). Na dopomohu robsilkoram i redkolehiiam stinnykh ta bahatotyrazhnykh hazet [To the aid rabselkor and to editorial boards of wall and large-circulation newspapers]. *Prapor komunizmu – Communism Flag,* June 6. Cherkasy [in Ukrainian].

11. Boiovi zahony robsilkoriv i redkolehii stinnykh hazet na zhnyvakh [Fighting groups of rabselkor and an editorial board of wall newspapers during the harvest] (1955). *Prapor komunizmu – Communism Flag,* July 13 [in Ukrainian].

12. Pochesni zavdannia kolhospnykh stinnykh hazet [Honourable tasks of collective-farm wall newspapers] (1951). *Leninskym shliakhom – In the Lenin Way,* January 4. Poltava [in Ukrainian].

13. Pytannia sotsialistychnoho zmahannia v stinnii hazeti [Question of the socialist competition in the wall newspaper] (1952). *Kolhospna pratsia – Collective-Farm Work,* June 12. Vilshanka [in Ukrainian].

14. Boiovi zavdannia bahatotyrazhnykh i stinnykh hazet [Fighting tasks of large-circulation and wall newspapers] (1959). *Bilshovyk Valkivshchyny – Bolshevik of Valkovshchina,* February 27. Valky [in Ukrainian].

15. Lohinov, N. (1952). Zavdannia stinnykh hazet [Task of wall newspapers]. *Bilshovyk Valkivshchyny – Bolshevik of Valkovshchina,* April 3. Valky [in Ukrainian].

16. Petrenko, Ya. (1956). Shchodenna stinna hazeta [Daily wall newspaper]. *Kolektyvist Ochakivshchyny – Collectivist of Ochakivshchina,* October 17. Ochakiv [in Ukrainian].

17. Yukhymovych, V. (1953). Stinna presa uchbovoho zakladu [Wall press of educational institution]. *Vinnytska Pravda – Vinnytsia Truth,* October 10. Vinnytsia [in Ukrainian].

18. Dytrianov, V. (1952). Partbiuro ne keruie stinnymy hazetamy [The

party bureau doesn't operate wall newspapers]. *Vechirnii Kyiv – Evening Kiev,* August 15. Kiev [in Ukrainian].

19. Tomkov, P. (1951). Stinhazeta, shcho vidstala vid zhyttia [The wall newspaper that has lagged behind life]. *Prapor komunizmu – Communism Flag,* July 20 [in Ukrainian].

20. Stinhazeta Kalmazivskoi MTS «Za kermom» [Wall newspaper Kalmazivskoy of MTS «Driving»] (1955). *Kolektyvna pratsia – Collective Work,* December 29. Vilshanka [in Ukrainian].

21. Chomu stinna hazeta vykhodyt nerehuliarno [Why the wall newspaper appears irregularly] (1956). *Prapor komunizmu – Communism Flag,* June 29[in Ukrainian].

22. Suiarko, L. (1957). Presa Radianskoi Ukrainy [Press of the Soviet Ukraine]. *Radianska kultura – Soviet Culture,* May 5 [in Ukrainian].

23. Semchyk, V. (1957). Bahatotyrazhka [Factory newspaper]. *Peremoga – Victory,* May 5. Fastiv [in Ukrainian].

24. Stinni hazety – velyka syla [Wall newspapers – great force] (1955). *Komunar – Communard,* May 11. Balta [in Ukrainian].

25. Bilas, S. (1959). Robsilkory – dusha hazety [Rabselkora – newspaper soul]. *Vilna Ukrainy – Free Ukraine,* October 2. Lviv [in Ukrainian].

26. Aleksieiev, L. (1959). Mistse zhurnalista – na holovnykh mahistraliakh zhyttia [The place of the journalist – on trunk mains of life]. *Radianska Ukraina – Soviet Ukraine,* December 8 [in Ukrainian].

27. Robyty tsikavym i zmistovnym kozhnyi nomer hazety [To do interesting and substantial each issue of the newspaper]. *Vinnytska Pravda – Vinnytsia Truth,* May 7 [in Ukrainian].

28. *Vilna pratsia – Free Work* (1951), January 7. Obukhiv [in Ukrainian].

29. *Prapor komunizmu – Communism Flag* (1951), August 10 [in Ukrainian].

30. *Prapor komunizmu – Communism Flag* (1951), August 15 [in Ukrainian].

31. *Molod Ukrainy – Youth of Ukraine* (1957), December 4. Kiev [in Ukrainian].

32. *Kolhospna Pravda – Collective-Farm Truth* (1957),June 11. Chernivtsi [in Ukrainian].

33. Ponomarenko, P. (1952). Hnivnyi vykryvach ukrainskoho burzhuaznoho natsionalizmu [Angry exposer of the Ukrainian bourgeois nationalism].

Zakarpatska pravda – Transcarpathian Truth, December 11. Uzhhorod [in Ukrainian].

34. Moroz, O. (1952). Ivan Franko – borets proty ukrainskoho burzhuaznoho natsionalizmu [Ivan Franko is the fighter against the Ukrainian bourgeois nationalism]. *Zakarpatska pravda – Transcarpathian Truth*, May 19. Uzhhorod [in Ukrainian].

35. Krypiakevych, I. (1958). Burzhuazni natsionalisty – falsyfikatory istorii Ukrainy [Bourgeois nationalists are falsifiers of history of Ukraine]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine,* January 9 [in Ukrainian].

36. Symonenko, I. (1953). Zradnytski dii ukrainskykh burzhuaznykh natsionalistiv na Zakarpatti v period 1918–1944 rr. [Treacherous actions of the Ukrainian bourgeois nationalists to Transcarpathia during 1918–1944]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine,* January 29 [in Ukrainian].

37. Yermolenko, O. (1952). Ukrainski burzhuazni natsionalisty – naimantsi mizhnarodnoho imperializmu [The Ukrainian bourgeois nationalists are mercenaries of the international imperialism]. *Molod Ukrainy – Youth of Ukraine,* May 16 [in Ukrainian].

38. Ivanov, P. (1952). Pro zbirku virshiv V. Sosiury «Vesnianyi tsvit» [About the collection of verses of V. Sosyura «Spring flower»]. *Molod Ukrainy – Youth of Ukraine,* November 27 [in Ukrainian].

39. Kosyhin, Yu. (1956). Geolohiia vykryvaie relihiini lehendy [The geology exposes religious legends]. *Kolhospne selo – Collective-Farm Village,* July 19 [in Ukrainian].

40. Bystrov, V. (1958). Pokhodzhennia i sut relihiinykh sviat i obriadiv [Origin and essence of religious holidays and ceremonies]. *Kolhospne slovo – Collective-Farm Word,* January 19, January 22. Kagarlyk [in Ukrainian].

41. Amosov, M. (1955). Pro shkidlyvist relihiinykh sviat [About harm of religious holidays]. *Kolhospne slovo – Collective-Farm Word,* September 15. Kagarlyk [in Ukrainian].

42. Chardarov, S. (1954). Ateistychne vykhovannia uchniv [Atheistic education of pupils]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine*, December 1 [in Ukrainian].

43. Golovakha, I. (1954). Klasyky ukrainskoi literatury v borotbi proty relihii [Classics of the Ukrainian literature in fight against religion]. *Zakarpatska pravda – Transcarpathian Truth*, September 10 [in Ukrainian].

44. Viktorov, L. (1958). Borets proty relihii (do 125-richchia z dnia

narodzhennia S. Rudanskoho) [The fighter against religion (to the 125 anniversary since the birth of S. Rudansky)]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine*, December 26 [in Ukrainian].

45. Kyiashko, I. (1952). Ivan Franko – borets proty Vatikanu [Ivan Franko is the fighter against Vatican]. *Zakarpatska pravda – Transcarpathian Truth*, November 16 [in Ukrainian].

46. Dei, O. (1954). Zamitky pro tvorchist molodykh lvivskykh poetiv [Notes about works of young Lviv poets]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine*, February 4 [in Ukrainian].

47. Pershoriadne i naivazhlyvishe zavdannia presy [Paramount and the most important task of the press]. *Radianska Ukraina – Soviet Ukraine,* January 14 [in Ukrainian].

48. Tezy pro 300-richchia vozziednannia Ukrainy z Rosiieiu (1654–1954), skhvaleni TsK KPRS [The theses about the 300 anniversary of reunion of Ukraine with Russia (1654–1954) approved by the Central Committee of the CPSU] (1954). *Vechirnii Kyiv – Evening Kiev,* January 12 [in Ukrainian].

49. Velykyi rosiiskyi narod – tsementuiucha syla druzhby narodiv SRSR [The great Russian people – the cementing force of friendship of the people of the USSR] (1954). *Desnianska pravda – Desna Truth,* April 2. Chernihiv [in Ukrainian].

50. Stetsiuk, K. (1952). Istorychna druzhba ukrainskoho i rosiiskoho narodiv [Historical friendship of the Ukrainian and Russian people]. *Zakarpatska pravda – Transcarpathian Truth*, February 12 [in Ukrainian].

51. Pysuk, I. (1954). Za shchastia narodne [For happiness national]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine*, January 18 [in Ukrainian].

52. Smishko, M. (1951). Vikovichna druzhba ukrainskoho i rosiiskoho bratnikh narodiv [Eternal friendship of the Ukrainian and Russian fraternal peoples]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine*, November 22 [in Ukrainian].

53. Smolych, Yu. (1954). Velyke yednannia [Big unification]. *Zakarpatska pravda – Transcarpathian Truth*, January 17 [in Ukrainian].

54. Ostrovskyi, H. (1953). Spilnym shliakhom [In the general way]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine*, December 20 [in Ukrainian].

55. Kylymnyk, O. (1954). Naviky razom z rosiiskym narodom [Forever together with the Russian people]. *Vechirnii Kyiv – Evening Kiev,* January 4 [in Ukrainian].

56. Tretiako, P. (1954). Narody-braty [People brothers]. *Radianska Ukraina – Soviet Ukraine,* April 7[in Ukrainian].

57. Lola, O. (1955). Spilna borotba rosiiskoho i ukrainskoho narodiv u roky pershoi narodnoi revoliutsii v Rosii [Joint fight of the Russian and Ukrainian people in days of the first national revolution in Russia]. *Radianska Ukraina – Soviet Ukraine,* June 9 [in Ukrainian].

58. Yaroshenko, A. (1951). Pryiednannia Ukrainy do Rosii – velyka prohresyvna podiia v istorii ukrainskoho narodu [Accession of Ukraine to Russia – a big progressive event in the history of the Ukrainian people]. *Desnianska pravda – Desna Truth,* October 6 [in Ukrainian].

59. Ukrainski burzhuazni natsionalisty [Ukrainian bourgeois nationalists] (1952). *Zakarpatska pravda – Transcarpathian Truth*, June 5 [in Ukrainian].

60. Krukovych, Ye. (1953). Pro novyi roman Iryny Vilde [About the new novel by Irina Vilde]. *Vilna Ukraina – Free Ukraine*, August 22 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.11.2017.

Hryhoriy Rudyi,
Dr. Sci. (Historical), Leading Researcher,
Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine

Periodicals of the Ussr in 1950 s: the Specialties of Forming, Function and Context

In the article Soviet Ukrainian periodicals is considered as a mass historical source which helps to study sociopolitical, economical and cultural life in the USSR (in 1950 th). The common tendencies of the functioning of USSR periodicals in 1950 th were clarified; the themes and the content of periodical materials were defined.

A significant array of newspaper publications obtained in the analysis of the Soviet Ukrainian press was introduced into scientific circulation, on the basis of which the main aspects and forms of development of socio-political, socio-economic and cultural life of the Ukrainian SSR have been determined.

The data obtained due to the comprehensive characterization of information materials allowed us to reconstruct the most important events and phenomena of Ukrainian society. The periodical of the Ukrainian SSR is presented as a rich event-factological phenomenon, as an important factor of Soviet development. Published laws, decrees and other official documents of the republican and local state institutions of legislative and executive power,

materials on the activities of party bodies and public organizations in the field of politics, economy and culture are of particular interest.

In general, the newspaper periodicals of the 1950 th, taking into account certain historical conditions of its functioning, its ideological orientation, are an important systematized and chronological source of study of the socio-political, socio-economic and cultural life of Ukrainian society during the liberalization of the Soviet regime.

Keywords: USSR, Soviet Ukrainian periodicals, newspapers, sociopolitical, economical and cultural life of the USSR.